

**pierre-joseph
proudhon**

**devrimde ve hıristiyanlıkta adalet
pratik felsefe hakkında yeni ilkeler
aşk ve evlilik (2)**

**üçüncü cilt
üçüncü kitap**

fransızca orijinalinden çeviren
buket şahin

dih

aydınlatma yayınevi

hayalci hücre: #79 ἀνθρωπος kitaplığı #4 | pierre-joseph proudhon | devrimde ve hıristiyanlıkta adalet pratik felsefe hakkında yeni ilkeler aşk ve evlilik (2) üçüncü cilt üçüncü kitap | fransızca orijinalinden çeviren: buket şahin ©2025 hayalci hücre | bu kitabın türkçe yayın hakları buket şahin ve hayalci hücre yayın'a aittir. | yayına hazırlayan ve editör: alişan şahin | kapak tasarımı-dizgi: nail düNDAR | baskı-cilt: repar tasarım matbaa, yenibosna merkez mh. cemal ulusoy cd. no: 43 bahçelievler/istanbul (sertifika no: 40675) | 1. baskı 2025 / istanbul | isbn no: 978-625-6597-71-6 | sertifika no: 73832 | hayalci hücre yayın lema yayıncılık basım dağıtım kırtasiye ticaret limited şirketi sinanoba mahallesi aktay caddesi A3-27 blok no: 6a iç kapı no: 6 büyükçekmece / istanbul | <https://hayalcihuce.com>

buket şahin

1971 İstanbul doğumludur. Öğrenimini Ankara'da tamamlamış olup, 1993 yılında Hacettepe Üniversitesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun olmuştur ve aynı yıl Aydın Adnan Menderes Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. Ayrıca 2020 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyoloji bölümünden mezun olmuştur. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyoloji bölümünde Sosyoloji Tezli Yüksek Lisans Eğitimini sürdürmektedir. İlk çeviri kitabı Nisan 2017'de yayınlanmış olan Pierre-Joseph Proudhon'un Aşk ve Evlilik (Öteki Yayınevi) adlı kitabıdır.

*Besançon Kardinal Başpiskoposu olan Saygıdeğer
Monsenyör MATHIEU'ya
ithaf edilmiştir.*

*Rahmet ve Gerçek birbirleriyle tanıştılar;
Adalet ve Barış birbirlerini öptüler.
İlahi, LXXXIV, 11*

PARİS
GARNİER KARDEŞLERİN KİTABEVİ
6, RUE DES SAINTS- PÈRES ET PALAIS-ROYAL, 215

1858

Editörden Kitaba Dair

9

Çevirmenden Kısa Bir Not

11

BİRİNCİ BÖLÜM: Kadın

17

İKİNCİ BÖLÜM: Kadın Unsurunun Fransız
Edebiyatı ve Töreler Üzerindeki Etkisi

63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Evliliğin Kuramı

137

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: Kadının Güzelliği

147

BEŞİNCİ BÖLÜM:

Maneviyat Açısından Aynı Gözlem

155

ALTINCI BÖLÜM: Evlilikle İlgili Antlaşmanın
Teşekkülü: Yargılamanın Birinci Seviyesi

165

YEDİNCİ BÖLÜM: Aile:

İkincil Yargılama Evresi

171

SEKİZİNCİ BÖLÜM: Yurt, Yurttaşlık:
Yargılamanın Üçüncü Aşaması

179

DOKUZUNCU BÖLÜM: Aşkın Disiplini

187

Editörden Kitaba Dair

Proudhon'un bu eseri 1858'de "*Garnier Kardeşler Kitabevi*"nce yayınlanan "*Devrimde ve Hristiyanlıkta Adalet Hakkında – Pratik Felsefe Hakkında Yeni İkel*" eserlerinin üçüncü cildidir. Bu cilt içerisinde ise dört adet kitap yer almaktadır. Kitap Kardinal-Basençon Başpiskoposu Bay MATHIEU'ya hitaben başlar ve tüm hitapları ona yöneliktir. Metnin başından sonuna kadar Kilisenin ahlak olarak çökmüşlüğüne eleştiri konusu yapmaktadır. O, kendisini de bir devlet olarak ifade etmekten imtina etmememiz gereken kilisenin ahlaki bozulma ve yıkımın odağı olduğunu ifade etmektedir fakat modern dönemin yaygın fikri özelliklerinden biri olan, bir özden kökünü alan Yüce Adalet fikri ile Hristiyanlığın içinde yol almaktan da geri kalmaz.

İlk kitapta ilerleme ve ilerlemecilik fikri ele alınarak bu teoriyi eleştiriye tabi tutmakta ve bölümler halinde bekleneyeği gibi kiliseyi ele almaktadır. Diğer taraftan Roma İmparatorlarından bazılarını ele alması ve değerlendirmeye tabi tutması bu kitabı daha ilginç kılmaktadır. Bir başka bölümde ise Edebiyatı ulusların ilerleme, bozulma ve çöküşüyle ilişkisi açısından ele alır. İkinci ve üçüncü kitaplarda evlilik ve aşk kavramlarının ilişkisi ve farklılıklarına dair hem Hristiyanlığı hem de gelenekleri eleştirmekle kalmaz, dönemin ünlü düşünür ve edebiyatçılarının –Jean Jacques Rousseau, Béranger, De Lamartine, Roland, De Stael, Necker De Saussure ve George Sand– eserlerini de ele alarak eleştirisinin konusu yapar.

Dördüncü kitap ise *Ahlaki Yaptırım* başlığını taşıyor. Felsefe, vicdan, cezalandırma, rehabilitasyon, ceza hukuku eleştirisi bağlamında ahlak ve din ilişkisi; devrim-

ci hukuki dayanışma ahlak ilişkisi gibi problemleri ele alıyor.

Zamanında kendini ilk defa anarşist tanımıyla ifade eden, dönemin anarşistleri ve düşünürlerince misogynist (Kadın düşmanı), antisemitist ve hatta kimilerince sosyal-faşist olmakla itham edilen aile babası Proudhon'un bu kitabındaki eleştirileri hem edebiyat alanında hem de her halükarda günümüz feminist yazınında da - olumlu ya da olumsuz yanlarıyla - ele alınıp değerlendirilmesi gereken değerdedir.

Kitabın çevirisini yapan Buket Şahin ise Türkçe okuyucunun daha iyi anlaması anlamında kitapta hiçbir dipnot olmamasına rağmen dipnotlarla kavram, kişi, olay ve çeşitli isimleri meşakkatli bir çalışma ile kitaba dipnot olarak eklemiş ve Türkçeye kazandırmıştır. Bu minvalde kendisi bir büyük bir teşekkürü hak ediyor.

Bahsi geçen bu eserin üçüncü cildi dört ayrı kitap halinde orijinal başlıklarıyla yayınlanmış olacak.

İyi okumalar.

~

Çevirmenden Kısa Bir Not

Çeviri yaparken yazarın bahsettiği yazarları ve eserlerini, ayrıca eserlerinde geçen kahramanların hayatlarını incelemem gerekti. Bir hikâyenin içine girip dilimize aktarma mücadelesi verirken onunla birlikte sadece bir kitabı değil, kitapta yaşayan ya da efsane yaşamların da hayatlarını aktarmak için sadece Proudhon'un bu kitabıyla sınırlı kalmadım. Zaten o da bunu istiyordu zannediyorum, bunu hissediyordunuz. Sanki kitabının bir yanında sizinle konuşuyor, benim yazdıklarımla yetinmeyin diyordu. Öyle zekice yazılmış ki, bu kitapta anlatılanlar sizi başka kitapları ve orda anlatılan kişi ve hikâyelerle bağlantılı başka hikâye ve kişileri okuyup anlamaya yönlendiriyor. Bu kitap iç içe geçmiş kitap ve hikâyelerden oluşuyor, kimi yerlerde yetersiz kaldığımı hissettiğim oldu. Çünkü ben yalnızca çeviri yapmadım, onun hikâyelerini hissettirmek için yol gösterdim. Öyle kelimeler kullanıyordu ki, bu kelimeler Fransızcada yok, eski Latince de ya da başka bir dilde de yok, delirdim. Sadece anlatısını güçlendirmek için yalınlığı ve dilin kuralsız temizliği ile Fransızcaya kattığı kelimeler ve bana öğretmiş olduklarına şükran duyuyorum diyebilirim... kibar dille. Anlatısı ve öğrettiklerinde, bazen kızdıran bazen coşturan, binlerce bilgi sistemi, yani güneş sistemi var. Bir kapsama sokarsak bunu, onlardan birinden fışkırmış aydınlık bir bilgiden süzülüp damlayan bir akıl ve duyunun ışığıdır bu. Yazarın kurmuş olduğu, anlatmak istediğini ifade ederken yaptığı olumsuzlukların, onun kendi anlatmak istediğini engellediği durumlarda anlatmak istediğini ifade etmesi için ona destek olduğumu hissettiğim zamanlar oldu, bazı kelimeler onun anlatmak istediğine mani olmuştu sanki; çünkü daha çok şey anlatmak istediğini seziyordunuz, ne kadar korkusuz bir anarşist ve acımasız bir eleştirir-

men olduğunu düşünseniz de, hani dersiniz ya kelimeler kifayetsiz kalıyor diye, zaten kendisi de destek istediğini de metinde hissettiriyor ve bunu istiyordu.

Ayrıca bazı yerlerde kendimi kaptırıp, örneğin zamanımızda kullandığımız “domino etkisi yapar” şeklinde ve buna benzer deyimler kullanmayı düşündüğüm ama o dönemde kullanılmadığını düşündüğüm zamanımıza özgü deyimler kullanmak aklımdan geçti, ama kalemimden geçmedi, bu beni biraz eğlendirdi diyebilirim, kendime güldüm.

O zamanlar kullanılıp şimdi kullanılmayan kelimelere dair, ‘demek ki belki de dilin küçülmesi bu’ diye düşündüğüm oldu. O zaman öyleyse dil de çıkarıcıdır, insana benzer, bazı kelimeler kullanılmadığı takdirde çekip gidiyor. Evrende iletişim aracılığı ile başka kelime gelmezse onun dilin mantığı küçülüyor, dolayısı ile evrensel mantık, iletişim küçülüyor. Ben de burada evrensel bir iletişim merkezi kurulmalı düşüncesi içinde kendimi buldum.

Çok ilginç bir şey de bazı isimlerin tarihte de bulunmanın imkânsızlığı oldu. İsimlerin sadece baş harflerini vermiş, isimleri kendine saklamış, bilinmelerini istememiş, ama bunları tabi ki başpiskoposun bildiğini biliyor; nedenine gelince o da anlaşılıyor. Bu kişiler din adamları ve din kadınları, uygunsuz ve ensest ilişkileri yani “iffetsizlikleri”nden bahsedildiği yerlerdedir bunlar.

Hani bir de şu antikiteden gelen efsane isimler; tarihten silinmiş gibilerdi ve onları bulmak da zor oldu öyle samanlıkta iğne aramak gibiydi.

Bahsi geçen bu isimler ve bazı kavramların açıklamalarını dipnot olarak ben koydum. Okuyucu kitabı okurken özellikle buna dikkat ederse memnun olurum.

Kitabın orijinalinde bu dipnotların hiç biri olmadığından çevirmenin notu ibaresini koymaya gerek duymayıp sadece burada açıklama yapmakla yetiniyorum.

Bu evrensel yazın duygusunun, hissiyatının perdesini aralarken her kitap bir meşale olsun geleceğimizi ve dünyamızı aydınlatsın diyorum.

Sevgi ve saygılarımla...

~

**pierre-joseph
proudhon**

**devrimde ve hıristiyanlıkta adalet
pratik felsefe hakkında yeni ilkeler
aşk ve evlilik (2)**

**üçüncü cilt
üçüncü kitap**

fransızca orijinalinden çeviren
buket şahin

dih

aydınlatma yayınevi

BİRİNCİ BÖLÜM

Kadın

Bayım,

Birazdan çok şaşıracaksınız, o kadar uzun zamandır karşı koyduktan sonra, sizin sözünüzü dinleme ve yardımınıza başvurma ihtiyacı duydum. Bizler için bunca sıkıntıya yol açan ve tükettiklerimizden daha çok tehlikeli bir sorun söz konusu: Kadının niteliği, değeri ve yüceliği hakkında konuşmak istiyorum.

Siz ki, ortaklıktaki önderliğinizle belirtilen, kadının erkek karşısındaki astlık duygusunu, liderlik yeteneğinizle tamamen düzelterek, bu alıngan cinsiyete söz dinlettirme ayrıcalığına sahipsiniz ve sadece siz onun kalbine gidecek sözleri bulabilirsiniz. Biz diğerleri, kocalar ve babalar olarak, efendileri olmamız nedeniyle, ihtimalki bize şüpheyile yanaşırlar, bizi dinlemezler.

Hem sonra benim imansızlığım Aziz Ruh'un ışıklarını kendim için çağırmama engel olur, siz dua ediniz, Bayım, evet, Aziz Meryem size yardım eder inşallah! *Ave Maria.*

I

Kadın ve erkek kendi aralarında eşit ve eşdeğer midirler? Ya da gerçekten sadece birbirlerini tamamlıyorlar mı, hatta iki cins arasında ne bir eşitlik ve ne de bir eşdeğerlik yok mu?

Her halükârda, kadının toplumsal rolü nedir? Bununla birlikte yüceliği nereden geliyor? Hakkı nedir? Cumhuriyet içinde saygınlığı nasıl olmalıdır?

Evliliğin anlık soyutlaması için uğraşıyorum, çünkü söz konusu olan evlilik; evleviyetle annelik duygusunu hesaba katmamak zorundayım. Kadın anne olmayabilir, gerçekten de her zaman anne değildir. Anne olmadan

önce, yaşayacak uzun yılları var; anne olduktan sonra, daha başka şeyler olacak: Öyle ki, toplumda, önceleri ve üstünlükle annelik yükümlülükleri var, bir görev. Bu nedir? Böyle bir annelik duygusu sürecinde, toplumdaki üyelik haklarını kaybetmez; ek olarak diyoruz ki annelik görevlerinin, en güçlü taraftan, ondan beklenen görevlerin yoluna koyulması, bu işin görülmesi, sadece harcama ve iş nedeniyle değil, kadının ahlaki ve toplumsal saygınlığı nedeniyle olacağını söylüyorum. Hatta karşılaştırma terimi olarak erkeğin saygınlığını ele alan bu saygınlığın kapsamını ve doğasını araştırma görevini bize yaptırmak için her şey bir araya geliyor.

“Kendi kendime bugün incelemeye karar veriyorum” meselesi önünde uzun zaman kararsız kaldım. Kadına karşı az çok böyle bir sataşma düşüncesinde olan hangi kabalıklar kalemimin ucundan kaçır? Ki sözüm ona özgürleştirenlere karşı, şeyleri olurlarına bırakarak ve artık bu duruma tekrar gelmeyeceklerine dair söz vermiş olduğum, birçok iş başıma açıldı. Aramızda sınırları, utançların, ihanetlerin, iç mücadelelerin, bitmek tükenmek bilmez anlaşmazlıkların kaynağındaki bu can sıkıcı *eşitlik*, *eşitsizlik* kelimelerini, ortadan kaldırmak istemişim. Ailesel barışın ve ortak saygınlık duygusunun menfaatine, babalarımızın şövalyevari alışkanlıklarına ve eski zamanki paylarına uygun olarak sessizlik anlaşmasını seve seve kabul edeceğim.

Korkularım görünüşte abartılıydı. Benden önce bu saçmalığın içinde gözü pek olan diğerleri, ailemizin rahatını tehdit eden bu münakaşayı ortadan kaldırdı. Kadınsal yersiz ve gereksiz davranış ateş aldı; bizi istemediğimiz başka bir kadın yapmakta ısrar eden ve mürekkep lekeli parmaklarda, yarım düzine başkaldırmış kadının, *haklarını* söve söve istiyorlar ve sorunu aydınlığa kavuşturmak için cesaret etmede bize meydan okuyor-

lar. Kadının AHLAKİ, DÜŞÜNSEL, FİZİKİ ASTLIĞINI, olgular ve parçalar üzerinde inşa ettikten ve öz-gürleştirme dediğimiz şeyin orospulukla aynı şey olduğunu parlak örneklerle gösterdikten sonra, günahın çılgın ettiği birkaç iffetsizin saçma sapan sözler sayıklamasına karşı kadının savunmasını ele almaktan ve kadının imtiyazlarını tabiatını başka unsurlarıyla belirlemekten başka bir şey kalmıyor bana.

II

Kadının Fiziksel Astlık Duygusu

Bu konuda tartışma uzun sürmeyecek: Herkes mahkûmiyete tabi. Bununla birlikte ümit ederim ki bu kadınlar, nedenlerinin mantığının sonuna kadar giderek, gücün avantajını bize hiç vermemek için büyük karar aldılar: Hem de kesin olarak, işi dinamometreye bıraktıklarını açıklıyorlar ve sadece *suiistimale* karşı protesto yapıyorlar, onların arkasından biz kendimizi suçluyoruz.

Her tür *suiistimali* var gücümle kınıyorum, özellikle gücünkini. Ama *suiistimalle*, alışkanlığı karıştırmamak lazım: Oysaki “Adalet” ve doğaya aykırı olarak, cinsiyetlerin toplumsal eşitliğinin kuramcıları, yenilmesi olanaksız bir şekilde bu eğilimlerde nedense.

Öncelikle yaratılış ne demektir?

Bir genç kızın ve erkeğin mizacının erinlik çağına kadar hemen hemen hiçbir şekilde farklı olmadığı, ama erkeklik duygusunun başladığı andan itibaren; omuzların genişlemesi, boynun kalınlaşması, kasların sertleşmesi, pazuların şişkinleşmesi, böğürlerin güçlenmesi, tüm vücudun çevikleşmesi, sesin gürleşmesi gibi birçok değişim münasebeti altında erkeğin üstünlüğü ele geçirdiği tüm memelilerde ortak olan bir tecrübe olayıdır.

Bir durumda bu gelişme durdurulabilir, zapt edilebilir, yani söylemek gerekirse, sakatlanan erkek cinsi cinssizlik olduğu durumda; iğdişe uğramış yetişkinin kendisi, yavaş yavaş alçalır ve erkeğe özgü niteliklerini kaybeder, sanki, kendi benzerini dünyaya getirme olanağını sağlamadan önce erkek donatıldığı yaratıcı güçle, önceden, kendisini dünyaya getiriyordu ve kadının asla erişemeyeceği bu güç seviyesine kendini kaptırmıştı.

Yine, iğdişin kendisi gibi, aşk dolu zevklerin suistimali ve spermaya değin kayıpların, erkeği, gücün neden olduğu niteliklerden ve güçten, çeviklikten, ateşlilikten, cesareten düşürdüğü; yaşlanmaya başladığı çağ ki organlarının, dölün en güçlü kısmının gücün üretiminde kullanıldığı bu dölü daha az ürettiği bir tecrübe olayıdır.

Böylece, güce ve fiziksel çevikliğe gelince diyebiliriz ki, erkek cinsiyetinden bireyler arasındaki farklar, genel olarak, boy, güç ve ağırlıkla orantılı değil ama enerjinin kullanıldığı sistemi devam ettirdiği az çok mükemmel duruma ve erkeksel enerjiyle orantılı olduğu tecrübe olayıdır. Bununla birlikte, Franche-Comté bölgesi köylüleri, vücut yapılarının daha zayıf görüldüğü ya da diğer bakımdan, dölün ortadan kalkmasının erkeklerde bir derecede tamamen gerçekleştiği, kolun ve bacağın biraz iri olduğu vücutlarda, biraz sert ve katı formlardaki bu yumuşak mizaçları daha çok aşka sevk edenler, *kadınımsılar* diye adlandırılırlar.

Bu gözlemlere göre, kadının fiziksel astlık duygusu sonuçta *erkeklik niteliğini taşımamasından* ileri gelecektir.

Kaderine uyan tüm insani varlık, fiziki olarak diyorum, erkeklik gücüyle, bir yandan iş ve savaş içinde azami hareketle, erkeğin mizacının ve sonunun içerdiği

en yüksek sinirli kaslı gerilim derecesine ulaşan erkek cinsidir.

Neden, tabiat, bu seminifer yani meni taşıma özelliğini sadece erkeğe verdi, kadından ise, buğday tohumu için toprak nasılsa, kuluçka yeri olarak, sadece erkeğin ürettiği tohumlar için yapılmış bir bahçe olarak pasif bir varlık oluşturdu; kadına nazaran amaçsız ve kendisiyle devinimsiz organ; sadece babanın dölleme hareketiyle uygulamaya giriyor ama başka bir nedenle, anne, yaratıcı güç olan erkekte olup bitenlerin tersine, kendisi üreme olayından bağımsız pozitif faydalılığa sahip?

Benzer bir oluşum ancak çift ve ailede mantıklı olabilir; bu oluşum Tanrı'nın günah keçisi ve tabiatın dertlisi olarak söylenebilmesinin dışında konunun hiyerarşisini önceden kabullenir.

Gözden çıkarılmış, şöyle söylemek gerekirse analık işleviyle yüklü; vücutsal olarak dayanıksız, şefkat dolu, memeleri, poposu, kalçaları kocaman, beyninin yapılışına kadar, kadının pasifliği her yerde açıkça görülür. Kendisinin hakkında, hep fiziksel durumundan bahsediyorum, kadının varlık olarak aklı yok; diğer her araçtan daha çok seçilmesi için doğaya yağmış bir üretim aracı, ama öyle ki, kadın başka bir şekilde kişiliğini ve sonunu yeniden bulmak zorunda olmasaydı, kendi payına bir hata olarak kalacaktı.

Oysa bu son ne olursa olsun, hangi yüksek amaç uğruna bir gün kişiliğini yükseltmek zorunda olursa olsun ortalama bir çeşit terim olarak erkek ve hayvani saltanat kalıntısı arasındaki, daha çok bilgileninceye kadar, erkeğin önünde, aşağıda olarak, fiziksel oluşumun bu büyük şefinden daha az geri kalmaz. Bir bakımdan doğa sözcük oyunu oynuyor. Embriyon oluşumcuları ve gelişimcilerini izlersek, erkek cinsiyeti, hayvan sınıfı içinde

ilkel bir türdür; *yüce bir kader için*, embriyonsal hazırlığın son ürünüdür. (Tabiat Dizininin Gelişimi, Doktor FAVRE, 2. Cilt,-12)

III

Doğanın kanıtlarını bir araya getirdik; peki şimdi Yüce Adalet, bu ilk olgulardan ne sonuç çıkaracak?

Şüphesiz toplum içinde, yaşamın içinde de olduğu gibi fiziksel güç her şey değildir; hesaba katmak zorunda olacağımız başka unsurlar, başka melekeler var. Ama güç her şey değilse, bir şey eder; zira aktifliğinin ve pasifliğinin terazisindeki bireyin haklarının düzenlenmesinde daha aşağı sayılıyor, açıktır ki bu ilk ilişki altında birkaç şekilde davranılıyor. Kadın diğer üstünlüklerle kendini ıslah etmedikçe, toplumsal astlığı ve erkeğin karşısındaki alta sıralanması sonucuna ulaşacak.

Hiçbir hata tehlikesi olmadan söyleyebiliriz ki gözlenilen güçlülük, çeviklik, atiklik, cesaret eşitsizliği ne olursa olsun bir taraftan erkekler arasında, diğer taraftan kadınlar arasında, ortalama olarak kadın ve erkek açısından fiziksel güç 2 de 3 gibidir.

2 de 3 sayısal ilişkisi, şöylece işaret ediyor ki, ilk görüş açısı olarak, cinsiyetler arasındaki değer ilişkisidir.

Diyelim ki, herkes, ailede olsun, iş yerinde olsun, donatıldığı gücüne göre iş görür ve çalışır, üretim etkisi aynı oranda, 2 de 3 olacak; sonuç olarak üstünlüklerin dağılımı, tekrar ediyorum, başka bir doğanın etkisi terimleri değişikliğe uğratmadıkça her zaman bu orandır, 3:2.

İşte Yüce Adaletin dediği şey, onun yerinde olup olmadığımız, kendisinin bize yapmış olmasını isteyeceğimiz gibi başkasına yapacağımız, kadın ve erkek her-

keste bizi yönlendiren, ilişkilerin tekrar incelenmesinden başka bir şey değil.

O halde *en güçlüünün hukukundan* artık bize bahsetmeye gelmeseler: buradaki sadece, serbest kadınların ve işbirlikçilerinin kullandığı anlaşılmaz bir zavallıdır.

Varsayalım ki, bir ülkede, birbiriyle mücadele eden iki erkek ırkı, biri diğerine göre fiziksel olarak daha üstün, sanki erkek kadındaki erkektir.

Kabul edelim ki, Yüce Adalet, bu toplum ilişkilerini çok baskın bir şekilde yönetiyor, kelimelerle ifade edersek; *hakların eşitliği*, güçlü ırk, oluşan tam dengede ve eşit sayıda, ortak üretimde beşte üçlük pay elde edecek: işte size halk ekonomisi.

Fakat bu her şey değil: diyorum ki aynı akılla, yönetimde güçlü ırkın iradesi ağır gelecek, 2'ye karşı 3 olarak, yani, eşit sayıda iken bir taraf diğerine egemen olacak, böylece, oy hakkının olmadığı, kararların hareketlerin çoğunluğunca alındığı ortaklık halindeki şirketlere ulaşılır: işte size politika.

Eh işte böyle! Kadının başına gelen bu.

Hiç olmamış, yasadışı, iğrenç, ezmeye ve cezaya layıkmiş gibi güçlü cinsiyetin zayıf cinsiyet üzerinde her türlü güç suiistimalini ayırıp uzaklaştırıyorum; suiistimalini ayırıp uzaklaştırıyorum; bu noktada kabul edip onaylıyorum ve bu kadınların protestolarını destekliyorum. Sadece adalet istiyorum çünkü kadın için eşitlik hakkının istenmesi tam da Yüce Adalet'in adına göre-dir. Kadının itaat edeceği, yani erkeğin efendi olacağını söylediğimiz 2'ye karşı 3 oranında toplam olarak üstünlüğün güçlü cinsiyete kazandırdığı, olası öncelik durumunda, gelişme ve eğitimin bütün şartlarını bu kadın cinsiyetine sağlamaktan başka yapacak bir şey yoktur. *Kural serttir ama her şeye rağmen kural kuraldır.*

IV

Söylediğim şey katıksız kuramdır; pratikte, kadının durumu, annelik duygusuyla onu daha da yüksek bir hiyerarşi sırasına götürür.

Birkaç saniye gibi çok kısa bir zamanda erkek baba olur. Ölçülü bir şekilde ustalaşmış, erkeğe zarar vermekten uzak, istenilen yaşta yapılan üreme eylemi aşk gibi erkeği korur.

Annelik duygusu diğer taraftan kadına pahalıya mal olur.

Her zamanki ayda 8 gün, yılda 96 gün tutan genel tutumlarından bahsetmezsek, 9 ay süren gebeliği hesaplamalıyız; kilisede lohusalıktan çıkma ayını, 40 gün; emzirme, 12 aydan 15 aya; çocuğa bakım, beş yaşında sütten kesmeden itibaren: hepsi dâhil yedi sene, tek bir doğurma için. Diyelim ki aralıklı iki yılda dört doğum, bu annelik duygusunun beraberinde kadına getirdiği bir on iki yıldır.

Burada hiç duraksamaya, mızıkçılık etmeye gerek yok. Şüphesiz gebe kadın, sütanne ve büyük çocuklara bakan kadın birkaç göreve muktedir. Kanımca, diyorum ki, kadının zamanı, bu on iki yıllık sürede, loğusa yatağı ayağına silinip süpürülüyor; üstelik bozulmadan yapabildiği şey, iyileşmek, öyle ki kendisinin ve çocuklarının sorumluluğu tamamen erkeğe kalıyor.

Hem de öyle ki, kadın, varoluşunun en güzel çağında, tabiatı gereği, sadece erkeğin desteğiyle yaşamını sürdürmeye mahkûm oluyor; eğer bu, baba, erkek kardeş, koca veya sevgili kesinlikle tek inşa yetkisine sahip, üretim malzemesinin bulunduğu tek kişi, tek üretme yetkisine sahip, türlü etkinin dışında ve katıksız hukuka göre üzerinde devamlı kafa yoruyorum, yani şöyle desem, kadının etkisine ve yönetimine maruz kalıyor

mu acaba? Nasıl ki kadın çalışmıyor, başkasının emeğiyle geçinip yaşamını sürdürüyor, loğusalıkları ve devamlı gebelikleriyle yoksa o mu iş üzerinde hükmediyor? Çocukların eğitimi ve cinsiyetlerin ilişkilerini nasıl algıladığınızı kuralladığınızda; ondan Eflatun'un tarzında, ortaklıktan ya da bir güvenceden, Bay De Girardin'in istediği gibi bir nesne yapınız; tek eşliliğe değin çifti ve aileyi tercih edip etmemeyi ele aldığınızda; her zaman bu sonuca varırsınız; yani kadın, organik zayıflığı ve az çok düşeceği ilginç durumuyla - yeter ki erkek azıcık ona katlansın - kaçınılmaz şekilde zorunlu ve yasal olarak her türlü siyasi, idari, öğretisel, endüstriyel yönelim hesaptan çıkarılmıştır.

V

Kadının Entelektüel Astlığı

Her şeyden çok, cinsiyetlerin eşitliği ütopyasını düşündüren şey, Dekart tarafından başlanılan öğretisi, ruhun tabiatının eflatuncu-Hıristiyanlık öğretisidir.

Söz konusu olan ruh, vücudun farklı özü bakımından özdeksel olmayan bir tözüdür. Bu ruh tamamen erkektir; vücut sadece bir zarf, bir enstrümandır. Kendilerine dikkatle bakılınca, ruhlar eşittir; vücut kendi başına, birbirini gözlemleyen entelektüel ve organik güç eşitsizlikleri olan insanlar arasında ortaya çıkar. Ruhların eşitliğinin yavaş yavaş kişilikler arasında ve silinip giden cinsiyetler arasındaki tamamen farklı imtiyazları ortaya çıkartmak zorunda olduğu ortaya çıkıyor, oysaki türün kaderi, tabiatın elinden olduğu gibi, vücudun kaçınılmaz yargılarından da, sanayi, Yüce Adalet, bilim ve dinle kurtulur. Bu sadece emekçi sınıfındaki gibi bir eğitim sorunu değildir. Halk, burjuva seviyesinde değil ama eğitimle ulaşabilir ve bu onun, o seviyedeki olanakları elde etme hakkıdır. Kadının alınına yazılan me-

sele aynı böyledir. Islah olup kendini toparlaması mümkün olsa, doğanın kanununa ve ahitine göre, daha da hiçbir şey istemez; kadına bunu vermemek bir zulüm ve cinayettir.

Böylece kadının fiziksel astlığı ve arkasından getirdiği sonuçlar yadsınmıyor.

Daha çok entelektüel astlığını inkâr ediyoruz, en azından eşyaların mevcut hali içinde;

Toplumsal oluşumun ve eğitimin yetersizliğinin düzenin etkilerinden doğarak etkisiz hale getirilmiş entelektüel astlık ve endüstriyel gelişmeyle organik gücün astlığının giderilip dengelendiğini söylemekle yetiniyoruz; öyle ki, her iki cinsiyet karşı karşıya kalıyorlar, saf bir şekilde canlı değerlerine ulaşmış, ya da, daha doğrusunu söylemek gerekirse ölüm ve tanrının madde olmaktan ve cinsellikten kurtardığı tertemiz ruhlara benzer bir melek gibidir.

Hanımefendiler; de Stael, George Sand, Daniel Stern ve diğerleri tarafından desteklenen iddia böyledir.

“Oldukça parlak gösterileri içinde, feminen dâhilik, düşüncenin en yüksek zirvelerine hiç ulaşmadı, şöyle söylemek gerekirse, bayırın yarısında kaldı. İnsanlık, üzerinde durulacak önemli hiçbir keşif için kadınlara borçlu değil, faydalı bir icat için de değil. Sadece bilimde değil, felsefede de -sadece ikinci sırada görünüyorlar, o da doğuştan çok yetenekli oldukları için sadece sanatta- hiçbir başyapıt üretmediler. Ne Homeros’-tan, ne Fidias’tan, ne Shakspeare’den, ne de Moliere’-den bahsetmek istemiyorum; ama Correggio ama Donatello ama Delille ve Gretry hiç mi hiç kadınlarla eşitlenemezler.” (DANİEL STERN, *Ahlaki Eskizler*)

“O halde bu örnekler ve gözlemlerle bizi yönlendiren bu kadını izlemeli mi?”

Evvela, şunu destekliyor: Zekânın eşitsizliği ancak istisnai durumlar içinde ölçülür, anlayışın olduğu yüksek ortamlarda, hayatın pratiği içinde kesinlikle değil. Üstelik istisnai durumlar için yasalar yapılmıyor, ama genel olarak, eşitlik açısından kadının hakkı için hiçbir şey imzalanmıyor; diğer taraftan, ahlaki düzen içinde olduğumuzu düşünecek olursak, şeyler tamamen bambaşka bir ışık altında görülüyorlar; cesaret, Yüce Adalet, hoşgörü, fedakârlık ama cinsiyetleri yok; çocukların eğitimi ve annelik duygusuyla, toplumdaki ve ailedeki kadının işbirliği erkeğinki ile eşittir; gelişme eşitliktedir ve eğitim bunu gerçekleştirecek.

Hemen şimdi kadının ahlaklılığını inceleyeceğiz: öyleyse düşünme gücünüzle bana bağlanınız.

VI

Tözle ilişkilendirdiğim, kendi saf dürtülerine bırakılmış kadının, her zaman düşünmüş ve sonsuza kadar düşünce olduğu şeklin simgesi olabildiğini kanıtlama dikkat çekicidir. Dilbilgisel netlikte kusur işlenmiş değil: ona fikrini söyleme lütfünde bulununuz, kadın çok daha iyi konuşur, belki de daha iyi, her halükarda erkekten daha fazla bir memnuniyetle. Açık olmayı herkes için, kendi aklına ve bilincine karşı konuşan sofiste bile ve de akılsızca konuşan bilgiç kadına bile zorunluluk haline getirmek dilimizin bir ayrıcalığıdır.

Analiz edince bu tezde ne buluyoruz?

İlke olarak, üç *belki*;

Muhakeme olarak, üç *tutarsızlık*;

Sonuç vargısı olarak, erkeğin sistematik gözden düşüşü, yani *hiçlik*.

Eğer öyleyse, endüstriyel gelişmeyle, işçinin yapmak zorunda olduğu çaba anlamsızdır diyebilir miyiz?

Bu tam olarak, gelecek eşitliğinin temel ilkesi olarak Cabet'in İcaria¹ vatandaşlarına uygun bulduğu değerdir; hem üstelik siyasi ekonominin, önce hesaplamayla arkasından tecrübeyle, maddi sahteliği ispat ettiği şeydir de. Endüstri daha da ilerleyip gelişir, şüphesiz ki, erkeğin hareketi güç kazanır. Ayrıca aynı zamanda, endüstriyel gelişimin kârıyla, kendini, elde edilmiş dindinlik içinde değil ama ürünlerin zirvesinde hissedeceği şekilde güç harcamaya ve çalışmaya zorlar. Hem de hiç, hiçbir dönemde, günümüzdeki kadar çalışılmadı; çünkü babalarımızdan daha fazla işçiyiz, çocuklarımız bizden daha fazla işçi olacaklar. Bizim, kendimiz için olduğu kadar onlar için de işsizlik azalmaya devam edecek. Makinelerin ve endüstrinin gelişmesine bakacak olursak gerçek gibi. Şüphesiz kadın erkeğe karşı cesaret kırıcı değil; iş artışının nüfusla orantılı geliştiğini farz edersek, kadına sıra gelir mi? *Çoğalan kavram yığını.*

Acaba gerçekten, öğretimin gelişmesiyle kapasitelerin eşitsizliği silinebilir mi? - Ne yazık ki öğretim, teoride ve uygulamada, her birey için ansiklopedik olmalı; öğretim, kaslarında olduğu gibi beyninin zayıflığıyla kadının yetersiz olduğu çalışma ve eğitim dizisini kapsar. Bu yanıyla da, kadın için hiçbir ümit yok görünüyor.

Gerçekten, görevlerin dengelenmesi ve işin bölüşülmesiyle ortalama kapasite genel geçerlilik mi, ya dışarıda kalan zekânın üstünlüğü ne olacak? -Bu noktada, bilim hipotezle bağdaşmamaktadır. Görevlerin dengelenmesi ve işin bölüşülmesi, sanayi örgütlenmesinin ilk

¹ İnsanların çok uzun yaşadığı bir yunan adası.

iki yasasıdır; bu iki yasadın, geri dönülmeyecek şekilde kadının hak iddialarını reddeden bir üçüncü yasa doğar, bu kademeli yükselme yasasıdır, bununla her erkek birey, sırası gelince, ödev ve gelişim amacı için bir üstünlüğe sahiptir.

İşte size ilkeler; buna kafa yoralım.

Diyeelim ki; erkeği erkek yapan vücudu değildir, ruhtur; o zaman ruhlar eşittir; öyleyse...

Ama ruhun ve vücudun varlıkbilimsel ayrımı, üzerinde, önce kölelik, sonra toprak köleliği, bugünse ücretli çalışmanın birbiri ardınca yerleşip kök saldıgını gördüğümüz aynı ilkedir. O zaman kadından yana kimi yardıma çağıralım? Bununla birlikte şu ayrımı kabul edelim, şu konuda anlaşalım; vücut erkek için hiçbir şey değildir, ruhlar eşittir. Son analiz olarak, ruh ancak eylemleriyle yargılanabilir; bu hukuken temeldir. Diyelim ki, erkek ruhların kas ve beyin aracılığı ile elde ettikleri eylemler, kadın ruhunun eylemlerinden daha fazla değerlidir; eylemler arasında eşitlik başka bir dünya yalanına indirgeniyor; bu dünyada imkânsız.

Yani; insanlık için ilerleme, geri adım atmadan, ruh ile maddeye üstün gelmekten ibaret: öyleyse...

Elbette, gelişme, kaçınılmaz kaderin ve cehaletin birbirine denk olmadığı, denklik yasası ve hatta düzen konuları arasındaki eşitliğe bağlıdır: söylemek istediğimiz şey; gelişme, kadının kadına, erkeğin de erkeğe eşitliğindedir. Ama gelişmenin, erkeğin kadınlara eşitliğinde olması gerçekçi değil, çünkü bunun için, ikincisi kendi bütünlüğü içinde geliştiği esnada, birincisinin varlığının bütünlüğü içinde gelişmesini durdurması gerekir, bu da kabul edilemez.

Bütün bu esaslı kafa yormalardan sonra şimdi sonuç olarak geriye ne kalıyor?

Şöyle ki, kendimizle onları başa baş getirmek için kendimize faydasız güç ve zekâ yüklememiz, çalışma, endüstri ve bilimde gelişmeyi durdurmamız, insanlığın erkek egemenliğinin gelişmesini engellememiz, kadere yalan söylememiz, eşiyle ne rekabet edecek ne de onu takip edecek gücü olmayan bu zavallı küçük kadın ruhunun en büyük zaferi kazanması için doğayı, her şeyi frenlememiz gerekecek.

Sözde kurulmuş boş benzeşimler, gerçekleri andıran kuruntulara benzer birbirini tutmayan fikirler, birbirinin tersi muhakemeler; ruhun istikametini kaçınılmaz olarak yok olmaya eğilimlidir: İşte kadının zekâsı, ona göre, erkeğin üstünlüğüne karşı kadının kendisi tarafından hayal edilmiş böyle bir teoriyi ortaya çıkıyor.

VII

Kendisi hakkında kadının sağduyusuna güvenmek biraz filozofa yakışır bir incelik olacak: kendisini tanımıyor, kendini tanımaya muktedir değil. Onu ayrıntılı olarak inceleyen, onu seven, onu içten gören bize göre böyle.

Öncelikle konuyu aralarsak; ötesi şaşkınlık vericidir. Bilmemiz gereken mesele, ruh ve vücut olsun, madde ve ruh olsun, bunlar açık öz maddelerdir. Sanki erkek, iyi Chrysale'in dediği gibi, yaşlı çökmüş bir adam şeklinde bir soyutlama ve bir ruh gibi sadece saygıya layık bir adam olmalı ya da sanki yaşlı çökmüş bir adam gibi davranmalı. Bir durum en azından açık; hastalık durumu haricinde tamamen canlı bir varlık olan düşünce, güçle orantılı olduğu için, fizik güç, düşünce işleyişine bağlı olduğundan daha az kasların işleyişine bağlı değildir. Vücut üzerinde ruhun, ruh üzerinde vücudun içten, dayanıklı, birbirlerine karşılıklı etkileri sebebiyle böyledir.

İşte bu sonuçtan dolayıdır ki ve aynı sebepten, kitleler içinde, kadın, erkeğin beyinsel gerilimine karşı koyamaz ve bununla birlikte, hiçbir kadının, en büyük bilginler arasında olan, bir Cuvier'in, bir Voltaire'in, bir Leibnitz'in yüceliğine erişebilmesi de mümkün değildir.

Ama işte bir başka gerçek daha.

Beynin işleyişinin kendi içinde doğal olarak orantılı olduğunu kabul edersek, kadının organik zayıflığı, öte yandan ancak kendi süresi zarfında zekânın çalışması olarak özetlendiğinde, entelektüel ürünün kalitesi saptırılıp değiştirilemez; kadın tam olarak bu bağlamda erkeklerle karşılaştırılabilir. Kadın bunu ifade edemedi ama bununla birlikte şuna işaret etti; farklılık. Ama sadece ücret farkına yol açan, sırf miktar olarak ifade edilen bu farklılık, toplumsal sınıf içindeki farklılığı göstermek için çok da yeterli değil.

Oysa kesinlikle görmediğimiz bir şey var; kadının entelektüel güçsüzlüğü hem ürünün kalitesi üzerinde, hem de eylemin süresi ve şiddeti üzerinde yoğunlaşır; çünkü bu zayıf tabiat içinde fikir eksikliği, düşünce enerjisinin azlığından kaynaklanıyor. Yani çaresiz bir yanlışlıktan dolayı, kadın, özünde dayanıksız bir ruha sahip diyebiliriz.

“Diğer yandan, Daniel Stern'in dediği gibi; cinsiyetlerin farklılığı, sadece fizyolojik durumdan dolayıdır; zekâ ve yürek de tek cinsiyettir, sözüne inanmalı.”

Bayan Stern bu fikri birkaç yazardan örnekledi; böylece, ruhun kavrayış çabukluğunu ama düşünce yetisinin yetersizliğini ispatladı. Kadın ve erkek zekâları, ne harika şeyler! Ama biz asıl sonuçlarını görelim.

Kant'ın dediği gibi, şeyler içinde kalite, niceliğın özel bir görünümüdür; kalite eşit olmayan iki niceliğın karşılaştırmasından doğar. Böylece az ya da çok koyu olsun, aynı rengin kendi yapısı değışir ve zamanla başka bir renk almaya başlar; gerçekte görünüş açısından kesin ayrımlar yoktur, sadece renk yoğunluğunda bir farklılık olur.

Erkeğın de tüm yetenek ve duyularında bu böyledir.

Çıplak gözle veya teleskopla aya baktığımızda, gezegenin görünüşü aynı kendisidir. Görüşün, yalnızca görmediğimiz şeyleri görmekle kalmayıp ayrıca bulutları tanımak için yeterince güçlü olduğu durumda, gökyüzünün görünümü bize daha farklı görünür.

Düşünce kesinlikle kendisinden hareket eder. O zamana kadar erişilemez olarak kalan söz konusu şeyler içinde, teleskop yardımı sayesinde gerçekten söylemeye cesaret ediyorum, kavrama gücüne sahip akıllı zekâlar var; bir özekten yönetilen akıllı zekâlar var. Bunlar görünüşte tesadüfen oluşmuş olgu yığını içinde, önceden görmediğimiz bir irtibat ilişkisi, bir düzen, bir bütünlük taşıyorlar. Bu iki zekâ türünün tersine, halk diliyle söyleyelim ki, *yakında bakınca* ruh, ruh *müsveddesi* söz konusu olgu ve şeylerin eksikliğini göstermek için hiçbir şeyi belli etmez.

VIII

O halde, erkek ve kadın arasındaki ruhun nitel farklılığı neye dayanıyor?

Kanının zeki bir ruhu yok, diyor bir din bilgini.

Diğerleri kadında, her türlü ruh çeşidini reddetmeye kadar varıyorlar.

Hegel ve Goethe, *bitkisel ve hayvani* ruhların varlığının farkına varırlar ve kadının birinci kategoride olduğunu eklerler. Peki, buna ne demeli?

Düşünen bir varlık olarak kadına, ilahiyatçılar ve felsefeciler tarafından kötü davranılmışsa da, kendi cinsiyetinden olan yazarlar ona daha fazlasını yaptı.

George Sand, kadın tabiatı gereği aptaldır, dedi apaçık ve bu ilke üzerine İndiana figürünü inşa etti.

“Esasen kadında eksik olan şey yöntemdir; buradan hareketle, muhakeme ederken tesadüfe bırakır kendini, en çok da erdemlerinin içine sokar bunu.”

“Kadını doğru yoldan çıkartıp saptıran şey kuruntularla dolu ruhudur; bunu, din, aşk, siyaset yani her şeye taşır.”

“Kadınlar pek derin derin düşüncelere dalmazlar; onlar için düşünmek, sürekli bir durumdan daha çok, hoş bir rastlantıdır. Fikirleri, daha belli belirsiz, daha kararsız şekillerde hayal etmekten zevk alırlar. Fantezilerindeki yaldızlı sisler içinde hiçbir şey belirli değil, suçlu gösterecek hiçbir şey de yok.” (DANİEL STERN, *Ahlaki Eskizler*)

İlk bakışta gözlemlediğim kadarıyla Daniel Stern, tecrübesinden bahsederken bunu iyi dile getirmiş. Bu özdeyişli satırlardaki hatası, sanki kendi cinsiyetinden ayrılmış, çıkmış gibi konuşması ve de böyle bir yargının, kendi sisteminin bir mahkûmiyeti sonucu olduğunu görmemesidir.

Bayan Necker de Saussure daha da acımasızdır:

“Bir ulusun, bir yüzyılın zaferini ona getirecek büyük eserlerden hiç birini ona sağlamayan parlak başarılarına rağmen, yaratıcı güç kadında eksiktir.”

“Kadınlar büyük sıçramalar yaparlar ama başaramazlar. Hayranlığa değecek şekilde, başkalarının sancılarını dindirmek söz konusu olduğu zaman ne kadar sabırlı olsa da, entelektüel alanda hiçbir kıymeti yok.”

“Erkek tek başına evrendeki her şeyi seyredip gözlemler: Kadın sadece detayları yakalar. Erkekler her zaman bize üstün gelirler: *Tabiatları bizim tabiatımızdan daha üstündür ...*”

Ve ağzından çıkan bu kelime onu pişman eder:

“Üstünlük nedir? Erkekler, nefsi tutkularına çok bağlılar ve bizden ne daha fazla dindar ne daha fazla fedakâr, ne daha fazla erdemli, belki ne de daha fazla tinseller. Ama bununla birlikte onları efendilerimiz olarak hissediyoruz; onların beni bizimkinden daha güçlü.”

Kadındaki saf akılsızlıktan bahsederken ayrıca ekliyor:

“Şaşılacak şeydir ki kadınlar dünyada oldukça benzer ilgi ve meraklarıyla erkeklerden daha fazla renkli bir konuma sahiptirler... Fransızca, İngilizce ve Almancanın neden birbirine benzer olduğunu bulmak için kadın kalbinin derinliklerini araştırmak lazım.” (*Gelişmeci Eğitim*)

İki kelimeyle kadın, erkekten daha fazla, ülkesindedir. Daniel Stern aynı gözlemi yineledi; bunu yapan birincinin kim olduğunu bilmiyorum:

“Erkek vatan fikrini özellikle daha fazla temsil eder; kadının duygusu toprak sevgisinin üstüne nadiren yükselir. Doğduğunu gördüğü yerlere, gençliğine gülümseyen ufuklara daha çok bağlanır; erkeğin ruhu, düşüncesinin geliştiği entelektüel ufuklara daha çok bağlıdır: Erkek, ideal vatan, ideal ulus, ideal ırkı oluşturan arşı konulmaz bu unsurlar bütünü içinde yaşadığını hisseder ve sever.”

Bayan Guizot, Bayan Necker de Saussure'den nakle-
dildiği gibi kendi açısından şöyle der:

“Bir komposto yapmanın başarısının, bir genç kızı,
bütün derslerinden daha fazla ilgilendirmemesi
gerçekten güçtür.”

Bu alıntılardan sonra, bu bayanların kendi taraflarında
mı yoksa bizim tarafımızda mı olduklarını kendi ken-
dimize soruyoruz, çünkü cinslerinin onlara katlanama-
dığı açık. Kadın üzerine çokça yazılar yazan Bayan
Necker de Saussure onları hiç sevmez: Onlar için öfke,
tehdit ve alay doludur; onların güzellikleriyle, aşka eği-
limli yanlarıyla, onları kadın yapan her şeyleriyle alay
eder. Bayan Stael akli başında zaferleri pek önemseme-
yen, içindekiyle çok övünen İngilizlere karşı merha-
metsizdir; onun Corinne’i yalnız tek başına ama bu-
nunla birlikte bir erkeğin ilgisine yaraşır bir ev kadını
hicvidir. Bayan Sand, ne güçlü ne de güçsüz cinsiyeti
sevmiyor gözüktür: Birincisi, çünkü ne yaparsa yapsın
ona ulaşmıyor; ikincisi, çünkü oradan çıkıyor. Roman-
larında, hemen hemen değişmez karakter, Lelia, Quinti-
liai Sylvia adlarını taşıyan Moloch gibi bir türdür, sağ-
duyu ve tabiat, akıl, insani ve yüce yasaları vardır ve
kendisine kadın ve erkekler kurban edilir. Bayan Stern,
soylu, burjuva kadınına gerçeğini bildirdikten sonra sü-
per bir sövgüyle sözünü tamamlar: “Ağlayın, bir korkak
gibi ağlayın, der bunlara “zavallı yaratıklar, işte olayı-
nız bu, siz sadece layık olduğunuzu sahipsiniz.”

Öyle acıyorum ki kadınlara, etekli avukatlarının söz-
lerini savunmaktan başka ellerinde bir şey yok! Okudu-
ğum gözlemler insanlık türü kadar eski: En iyi olan er-
kek cinsiyeti onları oluşturdu; kadınların arkasından
çekiştirmeyi ve yapmacık kinleriyle onları kızdırmayı
kafasına koyan bütün kaçıklar ve mizahçılar, onları bı-
kırtıncaya dek hırpaladılar; kadın milletinin en ünlüleri

Bundan sersem söz bilimciler, birkaç seçilmiş kişiye özgü imtiyaz vererek, şiirsel kendini beğenmişlikle halka özgü tapınmaya sunulmuş bir tür yarı tanrı yapmak istemişler. Tanımlarında da yanılığa düştüler; deha anlama yeteneğinin en yüksek doruk noktası gibi kalmıştır ve ancak sadece zekânın erkeklik gücü olarak, istisnasız ait olduğu tüm erkeklere tanınmış olunacağı zaman bu bir gerçek olacak.

Bu, şeylerin mantığını ve ilişkilerini kavrama, dizileme, şekillendirme, yasa veya formül ortaya koyma, bu formül altında bir zatiyet, konu, sebep, madde, bir töz vs. tasarlama gücüdür; tek kelimeyle, olayların, evrensellerin, kategorilerin ya da daha basit olarak fikirlerin ışığında yaratma gücüdür.

İlke olarak, bu güç yetisi, yalnız anlama yeteneğinin görsel güç seviyesi ile hissi önseziden farklılaşıp değişmiş görünüyor. Böylece, tür fikrini elde etmek için, birey imgesini kabul etmek için olduğundan daha fazla entelektüel yoğunluk lazım: Felsefe, endüstri ve bilimde, bütün fikirler, bütün keşifler için bu böyledir. Sonuçta, ruhun teleskopundaki bu seviye farkı, aleni bir güç yetisi oluşturur ve onun varlığı ya da yokluğu, gücü ya da güçsüzlüğü, zekâ ilişkisi altında öznesine özel bir karakter kazandırır.

Örneğin, tamamen her zayıf ruhun tabiatındaki şeylerin ilişkisine ulaşmak zor olduğundan idealizm ve mistisizm ile incelenir: Böylece ki, medeniyetin başlangıcında, edinilmiş tecrübesi olmayan, yöntemsiz, yasalari formüle etmede olduğu kadar kesinlikle gözlemleme yeteneğinden de yoksun insanlık ruhu, değerlendirmelerini idealize eder, fabllar yaratır ve şiiriyle, dini inancıyla bilim yolunda adımlarını atar.

Çocukların ruhu, ergenlerin ve zayıf tabiatlı ya da tüm hepsinin ruhu böyledir. Yani tabiat zayıflığı ve hastalığın ruhu birbirine yakındır ve bu bağlamda kadın tabiatının ruhu da böyledir. Gözlemin ağırlığı, bilimin şiddetiyle ruh bıkar, usanç duyar.

Beynin uzun bir yorgunluğunun ardından, muhake-me gücü bütünlüğünü elde edememenin arkasından ve ya bir söylevin sonunu artık izleyememeyi takiben bakacak olursak, başaran kimse yok. Ruh, o zaman, iktidarsızlığa uğramış, genel güç yetisini yitirmiş görünür; anlamadan okur, sözlerin anlamını idrak etmeden dinler. Diğerleri üzerinde gücünü yitirmiş görünen, bazı kurgusal durumlar üzerine kurulmuş güçlü zekâlarla karşılaşmak pek nadir değildir. Öyle matematikçiler var ki felsefe yapma yetenekleri yok. Öyle hukukçular var ki muhasebe usulleri veya banka işlemlerini takipte aşırılı güçlük çekiyorlar. Bütün bu ayrıntılara bakacak olursak, diyebiliriz ki, deha hareketsizdir ve ruh nötr bir durumdan doğar.

O halde kadının ayırıcı özelliği zayıflığıdır veya daha doğrusunu söylemek gerekirse, ilişkilerin kavranması ile ilgili olarak zihnin devinimsizliği değişmez. Bulunmuş bir gerçeği az çok anlamak için belli bir dereceye kadar muktedir olan kadın, hiçbir inisiyatifte doğuştan sahip değildir; şeylerin farkında değil; zekâsı kendine hiçbir işaret vermiyor ve ona elçilik eden, eylem katan erkek olmadan hayvansı durumundan çıkamıyor.

Deha, o zaman, çocuğun, hadım edilmiş erkeğin ve kadının aynı şekilde yoksun kaldığı, kavrama, icat etme, genelleştirme, soyutlama gücü, ruhun erkeklik gücüdür. İki organın birbirine kenetlenmesi öyle bir şeydir ki, bu yüzden atlet gücünü korumak için kadından ken-

dini yoksun bıraktığı gibi, düşünür de aynı şekilde dehasını korumak için kendini kadında yoksun bırakır: Sanki erkeklik tohumunun emilip dağılması, birinden beyine, diğerinden de kaslara olmasından daha az gerekli değilmiş gibi.

X

Birkaç ünlü kadının eserlerini analiz ederek bu teorimi gerçekleştirme merakı içindeyim ve işte hiç zaman kaybetmeksizin bulduğum şey:

Kadın ne kendisiyle ne evrensellerle ne de kategorilerle şekillenmiyor: Belki bir dereceye kadar, fikri kabul etmede ve bununla tümünden gelimi anlamaya muktedir olan kadın, diğer yandan onu bekler; hiç genelleştirmez, sentez yapmaz. Ruhu metafiziğe karşıdır. Daniel Stern'in dediği gibi, ona bir fikir geldiği zaman, bu mutlu bir tesadüf, bir karşılaşma, hoş bir rastlantıdır, kendisi bunu ispat edemez, buna akıl erdiremez. Buradan çıkan sonuçla, kadının, sadece basit bir roman olarak bile düzgün bir kompozisyon üretme yeteneği yoktur. Özünde sadece benzeşimleri kavrar; süs kakmacılığı, doğaçlamalar yapar; karışık salatalar, yaratıklar yapar. Konuşma olayına gelince, kendisiyle konuşan kişinin anlatımının bütünlüğünü algılamaz; son kelimesinde karısındaki söylediğini algılar. Aynı sebepten dolayı, eleştirel gücü yoktur: bu yüzden yergiler yapacak, iğneleyici sözler söyleyecek, alay edecektir, el yüz işaretlerinde başarılıdır; ne bir yargıyı formülleştirmeyi ne de bir yargının gerekçesini göstermeyi başaramaz. Aklı Venüs'ün gözleri gibi bulanıktır. Kadın kendi payına, dil açısından oldukça geniş bir sözcük dağarcığı kazandırdı, ben buna inanıyorum; ama soyut; *öz madde, sebep, zaman, uzay, miktar, ilişki*, vs gibi fikirlere hizmet eden kelimeleri yaratmaya gelince, bunda payı yok.

Sonuç olarak, dilbilgisel formları ve edatları yaratan o değil, aritmetik ve cebirin icat edilmesinde de hiçbir payı yok.

Bu uzun zaman insanların aklını şaşkınlığa uğratan ve eşinin itikatları önünde erkeğin saygıyla başını önüne eğdiren görüngüyü bize açıklıyor, kadının kahinvari yeteneğinden bahsetmek istiyorum. Kadın kendi akla aykırılığı ile yazgısal bir şeye sahip. Bir yalvaç, bir bilici, din kadını, falcı, kâhin kadın, bir vantrilok, büyücü kadın, kart falı bakıcısı, uyurgezer, ruh çağırıcısı ya da ruh çağırma aracı, el falı bakıcısı, vs. olarak onunla her yerde karşılaşırız, tam bir ruhani döner tabla. *Kutsal bir ermiş, kesinlikle geleceği önceden bilen bir biliciymiş gibi kadına inanıyorlar*, demiştir Tacite, Cermenlerden bahsederken; onlar kadınların göklerden gönderilmiş tanrısal, kutsal bir şey olduğunu düşünürler. Bu metin parçası kadının üstün ayrıcalıklı yanlarını ispatlamak için örnek olarak verildi; sonucuna bakarsak tam tersi. Erkekte tasavvuri güç, soyut düşünme ne denli fazla ise önceden tahmin etme kapasitesi o kadar az. Bir kadının onu sorgulayan kişinin düşündüğü şeyi aşağı yukarı tesadüfen dile getirse, fındıktan bir değneği, bir anahtarı, bir şapkayı, kayıp ya da saklı bir şeyi bulsa, söz konusu sonuç onu tebrik edip kutlamak yerine ona acıyıp üzülmektir. Güneşi yansıtan ayna, ışınları ayıştıran prizmadır: Işık teorisini bu aynaya soruyoruz, o zaman size söyleyeceğim şeyi göreceksiniz.

Kadın, son derece yüksek sesle açıkça ileri sürülen bir kaç iddiaya rağmen felsefe yapmaz. Antikite Hypatia'sı² işlemeli, kolalı kıyafetlerini ütülemek yerine bu özelliği kazandı. Spinoza hakkında yorumlar yazan on

² M.S. 370-415 tarihleri arasında yaşamış, tarihteki ilk kadın matematikçi ve filozof, Hristiyan rahipler tarafından öldürülmüştür.

sekizinci yüzyılın güçlü kadın ruhlarıyla tanışıyoruz. Bütün bunlar zekâ ilişkisi altında, erkekten çok kadınla yakınlaşan halk yığınını yanılgıya düşürebilir. Ama bir kadının kitabında alıntı, taklit, beylik düşünme ve çöplenenmeden kaynaklanan şeyleri kesip attıktan sonra, her zaman ona özgü olan nitelikle karşılaşabiliriz: Oysa tabiat yasalarını değiştirmedikçe, diyebilirim ki bu karanlık taraf, okuma ya da konuşma görünümünde birkaç kibar söze; felsefe gibi, hiçbir şeye indirgenecek.

Gördüğü şeyler için kelimeler arayan üç yaşında küçük bir kızım var; tirbuşona, şişe anahtarı; abajura lamba şapkası; Botanik Bahçenin Fili şarkısına nanik; buz parçasına buz taşı; tıraşının dişlerine tıraşın parmakları vs gibi adlar takıyor. Bu çocuk, bir kadının tüm gücüyle kazanabildiği ama asla sahip olamayacağı bütün felsefeye sahip: hemen hemenler, örneksemeler, uyduruk benzeşimler, maskaraca şeyler, olsa olsa en fazla değişik biçimleri; ama hiçbir şeyi tanımlamaz, ne analiz ne de sentez yapar, tam eksiksiz bir fikri yoktur, kavram görüntüsü yoktur. Fikirlerin finans ortaklığında, kadın nesline kendisinden hiçbir şey taşımaz; pasif olmak, sinirli olmaktan başka, öpücükleri gibi konuşmasıyla siz bitirip tüketir. Ruhunun ve vücudunun gücünü tamamen korumak isteyen ondan kaçır: Öldürücüdür. Binlerce ölümden daha acı olduğunu düşünüyorum.

Nitekim tabiat, hiçbir şeyi boşuna yapmaz. Bu derin düşünme sürekliliği ve güçlülüğü tek başına “dahi adamları oluşturur (D.Stern)”, bu annelik görevleri ve işlevleriyle bağdaşmaz. Varlığının bir kısım süresi boyunca kadın sağduyudan yoksundur; aşk aklını yoker; kurallar ve gebelik müddetince, iradesinin hâkimiyetini kaybeder. Sütannede, beynin aşırı heyecanlı coşkusu sütün kalitesini bozup değiştiriyor ve bununla birlikte bir süre sonra beynin egemenliği de yok oluyor:

Kadınların, en huzurlu anlarına ve en iyi niyetlerine rağmen, endişeler, görevler, sosyal ilişkilerin kalabalık olması nedeniyle emzirmenin güçlüklerine uzun süre dayanamadıkları Paris'te bu şekilde oluyor. Hiçbir iftira endişesi taşımadan rahatlıkla diyebiliriz ki yazı yazmaya ve felsefe yapmaya girişmeyen kadın, erkeğe hissettirdiği öpücüklerinin esintisi ve beyninin işlevi ile çocuklarını mahveder. Onun için en onurlu ve en güvenli olan şey annelikten ve aileden vazgeçmektir; kaderi alınına yazılmıştır: Sadece aşk için yapılmış, karılık görevini yapması onun için yeterli, gönlü istese de istemesi de.

XI

O halde sadece kadının entelektüel astlığı kesin doğrulanmış ve itiraf edilmemiştir; ayrıca bu astlık organik ve alınına yazılı kaçınılmaz bir şeydir.

Erkekler hiçbir ahlaki, siyasi, felsefi fikri kadınlara borçlu değiller; onların işbirliği olmaksızın fikir biliminde ilerledi; o ancak fal baktı, oh yaşasın, ne güzel hayat! Orpheus (Orfe), Eurydike'sini cehennemden çıkarmak için önde yürürken, onu takip ederken, *arkadan kapanır* ya; işte erkek onun gibi eşini yanında sürükledi. Erkek gözlemler, düşünür, karar verir; kadın onun önem verdiği kararların çözümünü bekler ve *düşüncenizin yönünü değiştirir*.

İnsanlık, en küçük makine olsun, hiçbir endüstriyel keşfi kadınlara borçlu değil. Ticaret bakanına, resmi kayıtlara göre açıklanmış icatlar içinde kadının ne payı olduğunu sorduğumda işte bana şu cevabı verdi: İcat beratları yasasının yürürlüğe girdiği dönem olan 1 Temmuz 1791'den beri, 1 Ocak 1856 tarihine kadar yetkinleştirme icadı olarak hükümet tarafından 54,108 berat verildi. Bu sayı üzerinden 5 ya da 6 tanesi moda,